

DOI: 10.11649/sfps.2014.009

Małgorzata Kornacka
(Instytut Kulturologii i Lingwistyki Antropocentrycznej
Uniwersytetu Warszawskiego)

Kolekcja jako typ zbiorowości i przedmiot opisu bibliograficznego

0. Pojęcie *kolekcja* wydaje się zasługiwać na zbadanie z dwóch co najmniej względów: 1) jako pojęcie, które dotąd nie doczekało się ogólnie akceptowanej definicji odróżniającej je od innych, pokrewnych pojęć, 2) jako pojęcie, które wydaje się ujmować istotę organizacji pewnego specyficznego typu tekstów specjalistycznych.

1. *Collectio* to łaciński rzeczownikowy derywat od czasownika *colligo* ‘zbierać’, który już na gruncie języka łacińskiego zyskał liczne znaczenia przenośne. Jako nazwa czynności – oprócz podstawowego znaczenia ‘(fizyczne) zbieranie/zebranie, gromadzenie/zgromadzenie (w jednym miejscu)’ – zyskał takie znaczenia jak ‘pozyskiwanie/pozyskanie (przyjaciół)’, ‘podsumowanie/podsumowywanie, rekapitulacja (wniosków)’, ‘obliczanie/obliczenie (wyniku)’, ‘kontrakcja, ściągnięcie (głosek)’ (SŁP 1, 1998, s. 567). Jako nazwa rezultatu czynności – oprócz podstawowego znaczenia ‘zbiór (rezultat zgromadzenia przedmiotów w jednym miejscu)’ – zyskał takie znaczenia jak ‘społeczność (a więc zbiór ludzi)’ oraz ‘wrzód, nabrzmiałość (a więc nagromadzenie szkodliwych substancji w organizmie)’ (SŁP 1, 1998, s. 567).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2014.

Publisher: Institute of Slavic Studies, PAS & The Slavic Foundation
[Wydawca: Instytut Sławistyki PAN & Fundacja Sławistyczna]

2. Znacznie trudniejsze od prześledzenia pochodzenia wyrazu *kolekcja* jest precyzyjne zdefiniowanie jego współczesnego znaczenia – zarówno w języku ogólnym, jak i w językach specjalistycznych.

2.1. Analiza definicji słownikowych wyrazu *kolekcja* pozwala wyróżnić definicje wskazujące na 2, 3 lub 4 cechy definicyjne określanego przez ten wyraz pojęcia.

2.1.1. Dwuczłonowe definicje słownikowe (np. SWO-Kam, 2003, s. 277) mają następujący schemat: (1) zbiór przedmiotów (2) jednego (określonego) rodzaju (typu).

2.1.2. Trójczłonowe definicje słownikowe w większości (np. SJP-Bań 1, 2000, s. 643; SJP-DerPol, 2008, s. 342; SJP-Dor 3, 1964, s. 813; SJP-DrabSob 1, 2007, s. 292; SJP-Dub 2, 2003, s. 362; SJP-Dun 1, 1998, s. 389; SJP-Szym 1, 1995, s. 896; SWO-Bań, 2003, s. 644; SWO-Kop, 1994, s. 267; SWO-Lat, 2008, s. 449; SWO-Sob, 1997, s. 564) mają następujący schemat: (1) zbiór przedmiotów (2) jednego (określonego) rodzaju (typu) (3) zwykle mających określoną wartość (zazwyczaj wartościowych z określonego punktu widzenia / gromadzonych dla ich określonej wartości)¹. W stosunku do definicji dwuczłonowych definicje te wskazują zatem na dodatkową cechę definicyjną: wartość (zbioru).

Niektóre trójczłonowe definicje (np. SJP-Zgół 16, 1998, ss. 389–390) są jednak oparte na innym schemacie: (1) stanowiący jedną całość (2) zbiór przedmiotów (3) zwykle mających określoną wartość (zazwyczaj wartościowych z określonego punktu widzenia / gromadzonych dla ich określonej wartości). W stosunku do definicji dwuczłonowych definicje te wskazują zatem na dodatkowe cechy

---

¹ Sprowadzenie do powyższego schematu definicji „Kolekcja przedmiotów jednego rodzaju to ich zbiór zgromadzony przez kogoś, kto się nimi interesuje” (SJP-Bań 1, 2000, s. 643) wymaga wyjaśnień. Po pierwsze, informacja o „jednorodności” przedmiotów tworzących kolekcję stanowi część definiendum, a nie definiensa. Spowodował to fakt, że – zgodnie z zastosowaną zasadą definiowania jednostki leksykalnej w kontekście – definiowany jest nie pojedynczy wyraz „kolekcja”, lecz połączenie wyrazowe „kolekcja czegoś” (przy czym to coś wskazuje na zbiór jednorodnych przedmiotów). Po drugie, w definicji zamiast wskazania na wartość przedmiotów tworzących kolekcję wskazuje się na to, że przedmioty te interesują osobę, która zgromadziła kolekcję. Fakt powiązania zainteresowania z wartością, jaką stanowi dla osoby zainteresowanej przedmiot jej zainteresowania, nie tylko jest intuycyjnie odczuwalny, lecz także znalazł odbicie w definicji słownikowej z tego samego słownika: „Jeżeli interesują nas jakieś osoby lub sprawy albo jeśli interesujemy się nimi, to chcemy je poznać lub zajmować się nimi, gdyż wydają się nam ciekawe lub ważne [podkreślenie – M.K.]” (SJP-Bań 1, 2000, s. 543).

definityjne: całościowy charakter (zbioru) oraz wartość (zbioru). Pomijają natomiast występującą w definicjach dwuczłonowych cechę definitywną: jednolitość elementów (wchodzących w skład zbioru).

2.1.3. Czteroczłonowe definicje słownikowe (np. SJP-Dun 2, 2000, s. 238; SJP-Dun 1, 2007, s. 637) można sprowadzić do następującego schematu: (1) usystematyzowany, często naukowo opracowany (2) zbiór przedmiotów (3) jednego (określonego) rodzaju (typu) (4) zwykle mających określoną wartość (zazwyczaj wartościowych z określonego punktu widzenia / gromadzonych dla ich określonej wartości). Definicje te stanowią rozszerzenie trójczłonowych definicji typu pierwszego o dodatkową cechę definitywną: usystematyzowany charakter zbioru.

2.2. Przyjrzyjmy się teraz specjalistycznym ujęciom pojęcia *kolekcja*.

2.2.1. W psychologii rozwojowej, w koncepcji Lwa Wygotskiego (Wygotski, 1989), określa ono specyficzny zbiór, w jaki dziecko łączy przedmioty i wrażenia na określonym etapie rozwoju myślenia. Rozwój ten przebiega od myślenia synkretycznego poprzez myślenie kompleksowe do myślenia pojęciowego. Ujmowanie spostrzeżeń w kolekcje to drugi etap rozwoju myślenia kompleksowego, który przebiega od kompleksu skojarzeniowego do przedpojęcia w następujący sposób: kompleks skojarzeniowy → kolekcja → kompleks łańcuchowy → kompleks dyfuzyjny → przedpojęcie.

Z tekstu Lwa Wygotskiego można wyprowadzić następujące dwie cechy definitywne kolekcji:

1) obiekty kolekcji zostały dobrane w ten sposób, że dla każdego z nich określona cecha przyjmuje różną wartość²,

2) obiekty kolekcji zostały dobrane w ten sposób, że wartości, jakie w ich przypadku przyjmuje określona cecha, są wartościami reprezentatywnymi – wartości takie dana cecha przyjmuje dla wielu obiektów³.

---

² Por. następujące sformułowania: „Różne konkretne przedmioty łączą się tu [w kolekcji – M.K.] na zasadzie wzajemnego dopełniania się wedle jakiejś jednej cechy i tworzą całość złożoną z najrozmaitszych wzajemnie się dopełniających części” (Wygotski, 1989, s. 105), „do kolekcji nie włącza się przedmiotów będących ze względu na daną właściwość duplikatami” (Wygotski, 1989, s. 105), „Rzecz można, że kompleks-kolekcja stanowi uogólnienie rzeczy na podstawie ich udziału w operacji praktycznej, na podstawie ich funkcjonalnego współdziałania” (Wygotski, 1989, s. 107).

³ „Z każdej grupy przedmiotów wybiera się jak gdyby pojedyncze egzemplarze stanowiące przedstawicieli całej grupy” (Wygotski, 1989, s. 105).

2.2.2. W logice pojęcie *kolekcja* pojawia się obok pojęcia *zbiór*, przy czym relacja wiążąca te pojęcia bywa różnie definiowana, a jej precyzowanie napotyka niekiedy nieoczekiwane problemy. W *Małej encyklopedii logiki* (MEL, 1988) kolekcja traktowana jest konsekwentnie jako pojęcie podrzędne⁴ w stosunku do pojęcia zbioru. Przeciwstawiana jest innemu pojęciu podrzédnemu, którego nazwa *zbiór w sensie kolektywnym* zawiera niestety – i to w charakterze jedynej *differentia specifica* – przymiotnik pochodny od rzeczownika *kolekcja*.

Drugi termin logiczny, który – tym razem jednoznacznie – można przeciwstawić terminowi *kolekcja*, to *klasa abstrakcji*. Klasa abstrakcji to zbiór wszystkich elementów zbioru pozostających w określonej relacji równoważnościowej do określonego elementu zbioru (MEL, 1988, s. 81), a więc zbiór elementów równoważnych z danym elementem zbioru (ze względu na określoną relację). W skład klasy abstrakcji wchodzi więc wszystkie elementy zbioru charakteryzujące się daną cechą, w skład kolekcji – tylko niektóre takie elementy.

2.2.3. W teorii informacji pojęcie *kolekcji* przeciwstawiane jest m.in. pojęciu *repertuaru*. Andrzej Chmielecki definiuje ją jako „czasoprzestrzenie uporządkowany podzbiór elementów dowolnego zbioru wielkości fizykalnych, przy czym elementy te mogą się w tej kolekcji powtarzać” (Chmielecki, 2001, s. 34 wersja elektroniczna, s. 42 wersja książkowa), repertuar zaś – jako „zbiór różnic pomiędzy wszystkimi możliwymi kolekcjami alfabetu, które mogą być wykryte przez dany układ” (Chmielecki, 2001, s. 34 wersja elektroniczna, s. 43 wersja książkowa). W takim ujęciu cechami definicyjnymi kolekcji są jej czasoprzestrzenne uporządkowanie oraz jej niekompletny charakter. Podstawową cechą definicyjną repertuaru stanowi natomiast to, że obejmuje on elementy różniące się – z punktu widzenia danego układu.

2.2.4. Choć pojęcia *kolekcji* brak w kompendiach czy leksykonach lingwistyki kognitywnej (LJK, 2009), pojawia się ono w pracach wywodzących się z tego nurtu badań. W kognitywnym opisie mitycznego słowiańskiego obrazu świata (Łuczyński, 2012) kolekcja pojawia się jako nazwa niezdefiniowanej przez autora relacji wiążącej dwa słowiańskie bóstwa, obok takich

---

⁴ Por. stwierdzenie, że wyrażenie *kolekcja* – razem z takimi wyrazami jak *klasa*, *wielość*, *mnożość*, *zbiorowość*, *zespół*, *gatunek*, *rodzaj* – odnosi się do zbioru w znaczeniu dystrybutywnym (MEL, 1988, s. 224), definiowanego – w przeciwieństwie do zbioru w sensie kolektywnym – jako „zespół wielu przedmiotów połączonych w jedność” (MEL, 1988, s. 224).

relacji jak relacja hiperonimii, hiponimii, relacja partytywna, atrybutywna czy też agentywna⁵.

2.2.5. W lingwistyce tekstu pojęcie *kolekcji* pojawia się w pracy Jerzego Bartmińskiego z 1990 r. i rozumiane jest jako pewien specyficzny zespół obiektów (przedmiotów lub zdarzeń), które występują regularnie (w sposób powtarzalny) w różnych tekstach i w różnych wariantach tego samego tekstu (Bartmiński, 1990, s. 159). Tym, co wiąże przedmioty w kolekcję, są trzy jedności: miejsca, czasu oraz roli⁶. Podobne jedności (czasu, wykonawcy, uczestnika, kolejności działań) wiążą w kolekcję zdarzenia (Bartmiński, 1990, s. 168–169). Zarówno kolekcja przedmiotów, jak i kolekcja zdarzeń, są w specyficzny sposób ujmowane językowo: opisują je albo konstrukcje współrzędne: „ciągi zdań współrzędnie złożonych oraz addytywnie (tj. na zasadzie koniunkcji) łączone sekwencje większych niż zdanie członów tekstu” (Bartmiński, 1990, s. 159), albo jednowyrazowe nazwy typu *świat, rodzina, ubranie* (Bartmiński, 1990, s. 159).

3. Po przedstawieniu historii wyrazu *kolekcja* (punkt 1.) oraz jego znaczenia w języku ogólnym (punkt 2.1.) i językach specjalistycznych (punkt 2.2.) zbadajmy wyrazy pokrewne i ich znaczenie. O ile na gruncie matematyki pojęcie *kolekcji* współfunkcjonuje z pokrewnym pojęciem *zbioru* czy też *klasy abstrakcji* (o którym pisałam powyżej), na gruncie psychologii – z pokrewnymi pojęciami *kompleksu łańcuchowego* czy też *kompleksu dyfuzyjnego*, a na gruncie lingwistyki tekstu – z pokrewnym pojęciem *zespołu*, o tyle na gruncie teorii dzieła literackiego – i szerzej: teorii dzieła sztuki – funkcjonują pokrewne w stosunku do niego pojęcia *lapidarium, montażu* oraz *kolażu*. Samo pojęcie *kolekcji* w tych dziedzinach oznacza chyba wyłącznie „zbiór przedmiotów jednego rodzaju, np. dzieł sztuki (obrazów, rzeźb, porcelany itd.) zgromadzonych przez jedną osobę lub do niej należących” (MSP, 1974, s. 163).

⁵ Por. fragment opisu (LJK, 2009, s. 174):

„(nazwa) psł. *Velesъ; srus. Волос, Велес; szc. veles [...]

(hiper.) srus. богъ 10, 11

(hiponim) srus. скотий ‘bydlęcy’ 10–13, 14b

(kolekcja) srus. Перунъ, cz. črt, Zmek 3, 11, 12

(part.) W. ma bydło 5

(atryb.) W. jest / nie jest groźny, straszny 6, 15b”

⁶ „Strukturę wewnętrzną kolekcji przedmiotowych możemy opisać za pomocą formuły «x współwystępuje z y, z, n w kontekście K», przy czym przez kontekst K będziemy rozumieć jedność miejsca M., jedność czasu T i jedność roli R” (Bartmiński, 1990, s. 167).

3.1. Pojęcie *lapidarium* jako gatunku literackiego ukształtowało się pod wpływem dwóch wyrazów: rzeczownika *lapidarium* oznaczającego „miejsce, w którym są zebrane specjalne okazy kamieni, kamienne fragmenty rzeźb, szczątki zabytkowych kamieni, pomników” (Wileczek, 2010, s. 98) oraz przymiotnika *lapidarius* oznaczającego cechę wyrytego w kamieniu napisu nagrobnego – „zwięzły, dosadny, krótki” (Wileczek, 2010, s. 103–104). Od przymiotnika pochodzi więc zasada tworzenia poszczególnych fragmentów składających się na lapidarium, od rzeczownika – zasada doboru i łączenia tych fragmentów. Z naszego punktu widzenia istotne wydają się następujące cechy lapidarium: 1) stanowi ono zbiór fragmentów większej całości, 2) na dobór tych elementów osoba tworząca lapidarium miała wpływ ograniczony lub żaden, 3) zasadniczy wpływ osoby tworzącej lapidarium dotyczy organizacji poszczególnych elementów⁷.

3.2. Nazwa *kolażu* (*collage*'u) jako techniki i jako dzieła plastycznego utworzonego daną techniką pochodzi od francuskiego czasownika *coller* 'kleić', stąd słowniki notują jej polski wariant *klejonka*. W teorii dzieła sztuki nazwa ta zyskała szersze znaczenie: pewnej praktyki artystycznej w jakimś sensie niezależnej od materii, z której powstaje dzieło sztuki, oraz utworzonego w ten sposób dzieła sztuki. Cechy tak szeroko pojętego *collage*'u można ująć następująco: 1) stanowi on zbiór elementów o różnym pochodzeniu, a więc takich, które pierwotnie nie stanowiły całości⁸, 2) zasadniczy wpływ osoby tworzącej *collage* dotyczy, po pierwsze, doboru tych elementów (elementy te mogą charakteryzować się przeciwstawnymi, kontrastującymi cechami i nie mieć żadnej cechy wspólnej), 3) zasadniczy wpływ osoby tworzącej *collage* dotyczy, po drugie, organizacji poszczególnych elementów.

3.3. Podobnie jak rzeczownik *collage*, swoje pierwotne znaczenie rozszerzył również rzeczownik *montaż*, wywodzący się od czasownika oznaczającego m.in.

---

⁷ „Ważną cechą lapidarium jest przestrzenność, ujawniająca się już w tej pochodzącej z języka łacińskiego nazwie dzięki «uprzestrzeniającej» cząsteczce -um [...]. Językowe kamienne elementy, wyswobodzone z macierzystych kontekstów, znajdują swoje miejsce w przestrzeni fizycznej. W przypadku literatury odpowiadające im fragmenty i inskrypcje gromadzone są w przestrzeni tekstu [...]. Struktura, która powstaje, nie jest więc przypadkowa, jest dziełem wyboru i efektem procesualności twórczej” (Wileczek, 2006, s. 105, 2010, s. 12).

⁸ Niektóre definicje pojęcia *collage*'u dopuszczają pochodzenie poszczególnych elementów z jednej całości: „Kolaż to technika artystyczna, w którym cięcia jednej lub wielu całości [podkreślenie – M.K.] na części i ponowne przemieszczenie w jedną, kolażową już całość – dokonywane są w przestrzeni” („Kolaż, montaż i hipertekst”, b.d.). W takiej sytuacji *collage* przeciwstawiany jest innej technice artystycznej, montażowi na podstawie innej cechy: „Montaż jest kolażem dokonywanym w czasie [podkreślenie – M.K.]” („Kolaż, montaż i hipertekst”, b.d.).

‘podnosić’ (SJF-Rob, 1993, ss. 1434–1435) (a więc pierwotne odczasownikowe znaczenie można by rekonstruować jako ‘nakładanie/nanoszenie czegoś na coś’). Jego obecne znaczenie trafnie oddaje następujący cytat: „Montaż – najogólniej – jest operacją zakładającą dwufazowość postępowania – coś zostaje «rozmontowane» (np. elementy artystycznego materiału wyrwane z naturalnego dotąd kontekstu i «obrabowane» ze znaczeń, jakie z nimi się wiąże) i ponownie «zmontowane» – według reguł zaprojektowanych przez artystę” (Zeidler-Janiszewska, 1993, ss. 198–199). Cechy tak pojętego montażu można ująć następująco: 1) stanowi on zbiór elementów, które pierwotnie stanowiły całość⁹, 2) zasadniczy wpływ osoby tworzącej montaż dotyczy, po pierwsze, doboru tych elementów, 3) zasadniczy wpływ osoby tworzącej montaż dotyczy, po drugie, organizacji poszczególnych elementów.

4. Przedstawiony powyżej przegląd ujęć pojęcia *kolekcja* pozwala nam stwierdzić, że mówiąc o kolekcji ma się na myśli co najmniej dwa różne typy zbiorowości. Jedna to analizowana przez Jerzego Bartmińskiego kolekcja „funkcjonalna”, bazująca – w pewnym uproszczeniu – na wspólnej funkcji elementów składowych. Druga to kolekcja „atrybutywna”, bazująca – znów w pewnym uproszczeniu – na wspólnej cesze elementów składowych. Dla takiej kolekcji można zaproponować następujący zestaw cech definicyjnych:

- a) wieloelementowość (co przeciwstawia kolekcję okazowi),
- b) obecność cechy wspólnej dla wszystkich elementów składowych (co przeciwstawia kolekcję collage’owi),
- c) niepełność, czyli nieobecność wszystkich elementów charakteryzujących się daną cechą (co przeciwstawia kolekcję zarówno klasie abstrakcji – zbiorowi wszystkich elementów o danej cesze, jak i repertuarowi – zbiorowi wszystkich nieidentycznych z jakiegoś punktu widzenia elementów o danej cesze),

---

⁹ W takim ujęciu to jedyna cecha przeciwstawiająca montaż collage’owi. W innych ujęciach tą różniącą cechą jest eksponowanie przez collage niejednolitego charakteru elementów składowych (a przynajmniej nietroszczenie się o ukrycie wyraźnych granic między łączonymi obiektami) – w przeciwieństwie do unikania podkreślania „składankowego” charakteru przez montaż: „In collage, different fragments of material are combined with no attempt to conceal the edges and pen markings might be added on the surface. Montage involves joining various photographic images to create new work” („What is Collage Montage?”, b.d.). W jeszcze innych ujęciach tę różniącą cechą stanowi związany z czasem charakter montażu – w przeciwieństwie do związanego z przestrzenią charakteru collage’u: „Montaż jest kolażem dokonywanym w czasie [podkreślenie – M.K.]” („Kolaż, montaż i hipertekst”, b.d.).

d) świadomy dobór elementów, wynikający ze znajomości całości – zbioru wszystkich elementów charakteryzujących się daną cechą (co przeciwstawia kolekcję lapidarium),

e) uporządkowanie elementów, mające nie tyle realizować wizję autora, ile dawać w miarę pełny i wierny obraz całości – zbioru wszystkich elementów charakteryzujących się daną cechą (co przeciwstawia kolekcję montażowi).

5. Powyżej zaproponowany zestaw cech definicyjnych kolekcji „atrybutywnej” pozwala nam poszukać tekstów zorganizowanych zgodnie z jej zasadą. Okazuje się, że o ile dla tekstów ustnych – jak wykazał Jerzy Bartmiński (Bartmiński, 1990) – typowym wzorcem wiązania jest kolekcja „funkcjonalna”, o tyle dla tekstów specjalistycznych, a więc tekstów przede wszystkim pisanych, znacznie bardziej produktywnym wzorcem wydaje się kolekcja „atrybutywna”, która może funkcjonować nie tylko jako sposób organizacji fragmentów tekstu w jeden tekst, lecz także jako sposób organizacji wielu tekstów w jedną całość – cykl. W każdym z tych przypadków napotykamy specyficzne problemy z rozpoznaniem kolekcji i odróżnieniem jej od innych sposobów organizacji części w całość. Zilustrujemy je przykładami z bibliograficznej bazy danych językoznawstwa sławistycznego iSybisław (<http://www.isybislaw.ispan.waw.pl>; Bibliograficzna baza danych światowego językoznawstwa sławistycznego iSybisław, b.d.).

6. Przyjrzyjmy się dwóm (skrótom) opisom bibliograficznym artykułów stanowiących część cyklu poświęconego pewnej zbiorowości.

artykuł 1:

Title	Drobiazgi słowotwórcze [45]
Author/editor	Bogusław Kreja
Published in	Język Polski : organ Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego
Journal issue	1999 R. 79 z. 4
Pages	259–265
Abstract	Zawiera część 45: Formacje typu <i>nadworze, nawsie</i> – problem ich natury i genezy

artykuł 2:

Title	Ze studiów nad nazwiskami pomorskimi (V)
Author/editor	Edward Breza
Published in	Rocznik Gdański
Journal issue	2000 T. 60 z. 2
Pages	117–152

6.1. Forma liczby mnogiej użyta w tytule artykułu 1 wskazuje na wieloelementowy charakter opisywanej zbiorowości, numeracja – na wieloelementowy charakter poświęconego tej zbiorowości cyklu artykułów oraz na uszeregowanie tych artykułów. Tytuł wskazuje zatem na cechy definicyjne a) i b) kolekcji spełniane przez opisywaną zbiorowość oraz na cechy a), b) oraz e) kolekcji spełniane przez cykl artykułów.

6.2. Konstrukcja partytywna użyta w tytule artykułu 2 wskazuje na wieloelementowy i niepełny charakter opisywanej zbiorowości, numeracja – na wieloelementowy charakter poświęconego tej zbiorowości cyklu artykułów oraz na uszeregowanie tych artykułów. Tytuł wskazuje zatem na cechy definicyjne a), b) oraz c) kolekcji spełniane przez opisywaną zbiorowość oraz na cechy a), b) oraz e) kolekcji spełniane przez cykl artykułów.

7. Przyjrzyjmy się czterem (skróconym) opisom bibliograficznym pojedynczych artykułów, których tematem jest określona zbiorowość.

artykuł 1:

Title:	<i>Aferzysta i paparazzo</i>
Author/editor:	R.S.
Published in:	Poradnik Językowy : organ Towarzystwa Kultury Języka
Journal issue:	1998 z. 1–2
Pages:	102

artykuł 2:

Title:	Nazwy hodowli psów rasowych w Polsce i na Słowacji
Author/editor:	Maria Nowakowska
Published in:	Rozprawy Komisji Językowej [ŁTN]
Journal issue:	2000 T. 45
Pages:	51–63

artykuł 3:

Title:	Cechy składniowe wyrażeń frazeologicznych typu <i>oko w oko</i>
Author/editor:	Katarzyna Węgrzynek
Published in:	Polonica
Journal issue:	2000 T. 20
Pages:	101–109

artykuł 4:

Title:	Niektóre mazowieckie nazwy rzek podejrzane o pochodzenie bałtyckie
Author/editor:	Ewa Rzetelska-Feleszko
Published in:	Nazewnictwo na pograniczach etniczno-językowych : materiały z Międzynarodowej Konferencji Onomastycznej, Białystok-Supraśl 26–27 X 1999 .– Białystok, 1999
Pages:	262–273

7.1. W tytule artykułu 1 odnajdujemy jedynie wskazówkę, że opisywana w nim zbiorowość zawiera dwa elementy. Nie wiadomo, jaka wspólna cecha je łączy i czy są one jakimś reprezentatywnym podzbiorem większego zbioru. Tytuł wskazuje zatem jedynie na cechę definicyjną a) kolekcji spełnianą przez opisywaną zbiorowość

7.2. W tytule artykułu 2 odnajdujemy wskazówkę, że opisywana w nim zbiorowość zawiera więcej niż dwa elementy. Nie wiadomo jednak na pewno, czy artykuł dotyczy wszystkich elementów danej zbiorowości, czy też tylko niektórych, a jeżeli tylko niektórych, to na jakiej zasadzie dokonano ich selekcji. Forma liczby mnogiej użyta w tytule wskazuje zatem na cechy definicyjne a) i b) kolekcji spełniane przez opisywaną zbiorowość.

7.3. Występująca w tytule artykułu 3 konstrukcja definiuje opisywaną zbiorowość nie poprzez wskazanie cechy wspólnej dla wszystkich elementów tej zbiorowości (jak to było w przypadku tytułu artykułu 2), lecz poprzez wskazanie jednego egzemplarza typowego/wzorcowego. Rezultat jest jednak podobny – wskazanie na cechy definicyjne a) i b) kolekcji spełniane przez opisywaną zbiorowość. Podobną rolę jak wyrażenie *typu* pełnią wyrażenia *i inne* (np. „Rzeczowniki *rąbca, rębca, rębiec, rąbek, rąbczyk* i inne ujawnione w kaszubskich nazwiskach”) czy też *i podobne* (np. „Imię *Restytut* i podobne”).

7.4. Wyrażenie *niektóre* użyte w tytule artykułu 4 wskazuje, że opisywana w nim zbiorowość zawiera więcej niż dwa elementy i stanowi podzbiór zbiorowości określanej formą liczby mnogiej. Wskazuje zatem na cechy definicyjne a), b) i c) kolekcji spełniane przez opisywaną zbiorowość. Podobną rolę pełnią wyrażenia *pewne* (np. „O pewnych słowiańskich dialektalnych nazwach babki ‘*Plantago*’”), *wybrane* (np. „Wybrane nazwy kół łowieckich w Polsce”), *kilka* (np. „Kilka ciekawszych nazw z pola wyrazowego ‘naczynia i sprzęty (urządzenia) domowe’ z Książ sądowych wiejskich klucza jazowskiego”).

7.5. Wymienione w poprzednim punkcie wyrażenia odgrywają taką samą rolę w przypadku, gdy zbiór nadrzędny zadany jest nie poprzez wskazanie

cechy wspólnej dla wszystkich jego elementów, lecz poprzez wskazanie jednego lub kilku egzemplarzy typowych/wzorcowych. W iSybisławie nie udało mi się znaleźć odpowiedniego przykładu tytułu, znalazłam go natomiast w katalogu Biblioteki UW (www.buw.uw.edu.pl): „Ochrona praw lokatorów : najem i niektóre inne formy odpłatnego używania mieszkań w świetle nowych przepisów”.

8. Jak pokazują przeanalizowane powyżej przykłady, tytuł pracy nie jest w stanie wskazać jednoznacznie, czy opisywana w niej zbiorowość została zbudowana na zasadzie kolekcji „atrybutywnej” czy też np. lapidarium. Tymczasem takie rozróżnienie wydaje się bardzo istotne z punktu widzenia opisu pracy w bazie danych bibliograficznych. Dla opisu zbiorowości stanowiącej taką kolekcję charakterystyczna jest bowiem swoista dwoistość. Z jednej strony stanowi on opis konkretnych obiektów wchodzących w skład danej kolekcji, z drugiej jednak strony wnioski z tego opisu powinny dotyczyć również innych (niewchodzących w skład kolekcji) elementów zbioru, którego dana kolekcja jest reprezentatywnym podzbiorem. Wynika to bezpośrednio z cech definicyjnych kolekcji „atrybutywnej”, które wyodrębniliśmy. Dlatego opis bibliograficzny kolekcji – w przeciwieństwie do opisu bibliograficznego np. lapidarium – powinien umożliwiać dwie rzeczy:

a) z jednej strony – dotarcie do danej pracy osobom szukającym prac dotyczących bezpośrednio elementów wchodzących w skład kolekcji,

b) z drugiej strony – dotarcie do danej pracy osobom szukającym prac dotyczących elementów niewchodzących w skład kolekcji, ale należących do zbioru, którego reprezentatywnym podzbiorem jest dana kolekcja.

Osiągnięcie takiego celu zależy od sposobu zadania kolekcji w tytule pracy.

8.1. W przypadku kolekcji zadanej w tytule pracy poprzez wskazanie na cechy elementów zbioru, którego reprezentatywny podzbiór stanowi dana kolekcja, celowe jest – z myślą o osobach poszukujących prac o poszczególnych elementach kolekcji – wymienienie elementów kolekcji w abstrakcie lub słowach kluczowych, tak jak uczyniono to w poniższym opisie.

Title:	O niektórych określeniach pór roku w słowiańskich koliadnikach
Author/editor:	Jerzy Rusek
Published in:	Studia lingwistyczne ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Polańskiemu na 70-lecie Jego urodzin .- Katowice, 1999
Pages:	299–304
Abstract:	Leksemy <i>ведрънь</i> ‘suchy, ciepły’, <i>устудьнь</i> ‘chłodnawy’, <i>сушьнь</i> ‘suchy’, <i>тишьнь</i> ‘cichy, spokojny’ w południowosłowiańskich koliadnikach z XIII–XVIII w. (HK)

8.2. W przypadku zadania kolekcji poprzez wskazanie na egzemplarz typowy/wzorcowy celowe jest dodanie dwóch informacji: wymienienie wszystkich elementów opisywanej kolekcji oraz wskazanie na cechę łączącą elementy zbioru nadrzędnego, którego kolekcja jest reprezentatywnym podzbiorem. Wzorcowy przykład takiej operacji stanowi poniższy opis bibliograficzny. W abstrakcie zbiór nadrzędny zostaje zdefiniowany jako „kwantyfikatory egzystencjalne”, a zadana w tytule kolekcja uzupełniona jest o wyrażenia *otvreme-navreme, ponjakoga*.

Title:	Wyrażenia typu <i>od czasu do czasu, czasem, czasami</i> w języku polskim i bułgarskim
Author/editor:	Violetta Koseska-Toszewa
Published in:	Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy. – Warszawa, 1997
Pages:	127–133
Abstract:	W artykule poddane zostały analizie polskie kwantyfikatory egzystencjalne <i>od czasu do czasu, czasem</i> i <i>czasami</i> , którym odpowiadają bułgarskie <i>otvreme-navreme, ponjakoga</i> . Występują one obok form werbalnych w zdaniach z niedopowiedzeniem kwantyfikacji we frazie werbalnej. Porównanie wyrażeń w dwóch językach pozwala wykazać, że ze względu na brak rodzajnika i mniejszą ilość czasów w języku polskim, polskie <i>od czasu do czasu, czasem</i> i <i>czasami</i> mają wzmocnioną rolę w porównaniu z ich bułgarskimi odpowiednikami. W polszczyźnie stanowią nieraz jedyny czynnik określający zasięg i miejsce kwantyfikatora w semantycznej strukturze zdania. Znaczenie powyższych wyrażeń może być wyjaśnione jedynie poprzez analizę całej struktury semantycznej zdania. (PK)

9. Jak starałam się wykazać, dokładne wskazanie cech definicyjnych opisywanej zbiorowości pozwala sformułować postulaty dotyczące ujęcia tej zbiorowości w opisie bibliograficznym. Zaprezentowane tu postulaty dotyczą zbiorowości umownie określanej jako *kolekcja „atrybutywna”*. Dalszej refleksji wymagają inne typy zbiorowości, które umownie określiliśmy tu jako *lapidarium* oraz *montaż*.

Przedstawione obserwacje wymagają weryfikacji na materiale baz bibliograficznych poświęconych innym dziedzinom specjalistycznym. Szczególnie interesująca wydaje się kwestia wyraźnej przewagi kolekcji „atrybutywnej” nad kolekcją „funkcjonalną” jako zasadą konstruowania tekstu specjalistycznego.

Wykaz ekscerpowanych źródeł

- LJK, 2009 – Evans V., *Leksykon językoznawstwa kognitywnego*. Kraków: Universitas.
- MEL, 1988 – Marciszewski W., *Mała encyklopedia logiki*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- MSP, 1974 – Zwolińska K., Malicki Z., *Mały słownik terminów plastycznych*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SJF-Rob, 1993 – *Le nouveau Petit Robert : Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. Paris: Dictionnaires Le Robert.
- SJP-Bań 1, 2000 – *Inny słownik języka polskiego*. T. 1: A-Ó. Pod red. M. Bańki. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SJP-DerPol, 2008 – Dereń E., Polański E., *Wielki słownik języka polskiego*. – Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe.
- SJP-Dor 3, 1964 – *Słownik języka polskiego*. T. 3: H-K. Pod red. W. Doroszewskiego, – Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- SJP-DrabSob 1, 2007 – *Słownik języka polskiego PWN*. T. 1: A-Ó. Pod red. L. Drabik i E. Sobol. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SJP-Dub 2, 2003 – *Uniwersalny słownik języka polskiego*. T. 2: H-N. Pod red. S. Dubisza. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SJP-Dun 1, 1998 – *Słownik współczesnego języka polskiego*. T. 1: A-Ówdzie. Pod red. B. Dunaja. – Warszawa: Przegląd Reader's Digest.
- SJP-Dun 2, 2000 – *Słownik współczesnego języka polskiego*. T. 2: F-M. Pod red. B. Dunaja. – Kraków: SMS.
- SJP-Dun 1, 2007 – *Język polski : Współczesny słownik języka polskiego*. T. 1: A-N. Pod red. B. Dunaja. – Warszawa: Wydawnictwo Langenscheidt Polska.
- SJP-Szym 1, 1995 – *Słownik języka polskiego*. T. 1: A-K. Pod red. M. Szymczaka. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SJP-Zgół 16, 1998 – *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*. T. 16: *Kasja-Komasowanie*. Pod red. H. Zgólkowej. – Poznań: Kurpisz.
- SŁP-Plez 1, 1998 – Plezia M., *Słownik łacińsko-polski*. T. 1: A-C. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SWO-Bań, 2003 – *Wielki słownik wyrazów obcych PWN*. Pod red. M. Bańki. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- SWO-Kam, 2003 – *Słownik wyrazów obcych*. Pod red. I. Kamińskiej-Szmał. – Wrocław: Europa.
- SWO-Kop, 1994 – *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*. Pod red. W. Kopalińskiego. – Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SWO-Lat, 2008 – *Wielki słownik wyrazów obcych*. Pod red. A. Latuska. – Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe.
- SWO-Sob, 1997 – *Słownik wyrazów obcych*. Pod red. E. Sobol. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Bibliografia

- Bańko, M. (Red.). (2000). *Inny słownik języka polskiego* [SJP-Bań 1] (T. 1: A-Ó). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bańko, M. (Red.). (2003). *Wielki słownik wyrazów obcych* PWN [SWO-Bań]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Bartmiński, J. (1990). Kolekcja w strukturze tematycznej tekstu ustnego. W T. Dobrzyńska (Red.), *Tekst w kontekście: zbiór studiów* (ss. 155–174). Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Bibliograficzna baza danych światowego językoznawstwa slawistycznego iSybislaw. (b.d.). Pobrano z <http://www.isybislaw.ispan.waw.pl>
- Chmielecki, A. (2001). *Między mózgiem i świadomością: próba rozwiązania problemu psychofizycznego*. Warszawa: Wydaw. Instytutu Filozofii i Socjologii PAN. Pobrano 31 grudnia 2013, z <http://www.ifsid.ug.edu.pl/filozofia/pracownicy/chmielecki.html>
- Dereń, E., & Polański, E. (2008). *Wielki słownik języka polskiego* [SJP-DerPol]. Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe.
- Doroszewski, W. (Red.). (1964). *Słownik języka polskiego* [SJP-Dor 3] (T. 3: H-K). Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Drabik, L., & Sobol, E. (Red.). (2007). *Słownik języka polskiego* PWN [SJP-DrabSob 1] (T. 1: A-Ó). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dubisz, S. (Red.). (2003). *Uniwersalny słownik języka polskiego* [SJP-Dub 2] (T. 2: H-N). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dunaj, B. (Red.). (1998). *Słownik współczesnego języka polskiego* [SJP-Dun 1] (T. 1: A-Ówdzie). Warszawa: Przegląd Reader's Digest.
- Dunaj, B. (Red.). (2000). *Słownik współczesnego języka polskiego* [SJP-Dun 2] (T. 2: F-M). Kraków: SMS.
- Dunaj, B. (Red.). (2007). *Język polski: współczesny słownik języka polskiego* [SJP-Dun 1, 2007] (T. 1: A-N). Warszawa: Wydawnictwo Langenscheidt Polska.
- Evans, V. (2009). *Leksykon językoznawstwa kognitywnego* [LJK]. Kraków: Universitas.
- Kamińska-Szmaj, I. (Red.). (2003). *Słownik wyrazów obcych* [SWO-Kam]. Wrocław: Europa.
- Kolaż, montaż i hipertekst. (b.d.). Pobrano 31 grudnia 2013, z <http://techsty.art.pl/hipertekst/poetyka/kolazmontaz.htm>
- Kopaliński, W. (Red.). (1994). *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem* [SWO-Kop]. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Latuszek, A. (Red.). (2008). *Wielki słownik wyrazów obcych* [SWO-Lat]. Kraków: Krakowskie Wydawnictwo Naukowe.
- Le nouveau Petit Robert: Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française* [SJF-Rob]. (1993). Paris: Dictionnaires Le Robert.
- Łuczynski, M. (2012). Kognitywna definicja Welesa~Wołosa: etnolingwistyczna próba rekonstrukcji fragmentu słowiańskiego tradycyjnego mitologicznego obrazu świata. *Studia*

- Mythologica Slavica*, 15, 169–178. Pobrano 31 grudnia 2013, z <http://sms.zrc-sazu.si/En/SMS15/Studia15.html>
- Marciszewski, W. (1988). *Mała encyklopedia logiki* [MEL]. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Plezia, M. (1998). *Słownik łacińsko-polski* [SŁP-Plez 1] (T. 1: A–C). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sobol, E. (Red.). (1997). *Słownik wyrazów obcych* [SWO-Sob]. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Szymczak, M. (Red.). (1995). *Słownik języka polskiego* [SJP-Szym 1] (T. 1: A–K). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- What is Collage Montage? (b.d.). Pobrano 31 grudnia 2013, z <http://www.ask.com/question/what-is-collage-montage>
- Wileczek, A. (2006). Lapidarium jako strategia formy: propozycje metodologiczne. *Studia Filologiczne Akademii Świętokrzyskiej*, 20, 103–122.
- Wileczek, A. (2010). *Świadczenia, ślady, znaki: lapidarium jako strategia formy*. Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego.
- Wygotski, L. S. (1989). *Myślenie i mowa*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Zeidler-Janiszewska, A. (1993). Collage – forma, która „pomieści bałagan”? W A. Jamrozikowa (Red.), *Inspiracje postmodernistyczne w humanistyce* (ss. 189–203). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Zgólkowa, H. (Red.). (1998). *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* [SJP-Zgól 16] (T. 16: *Kasja-Komasowanie*). Poznań: Kurpisz.
- Zwolińska, K., & Malicki, Z. (1974). *Mały słownik terminów plastycznych* [MSP]. Warszawa: Wiedza Powszechna.

Collection as a kind of a set and an object of bibliographical description

Summary

The paper aims to define the notion of the collection as a notion of a particular set of elements and to formulate the guidelines concerning the bibliographical description of papers dealing with sets of elements (e.g., lexical units, morphological units) of this kind.

In the first part, definitions of the collection are analysed, both in general language and in specialised language of logic, development psychology, information theory, cognitive science and theory of art. On the basis of these definitions, two types of collections are distinguished: the “functional” collection and the “attributive” one. The set of definitional features of the “attributive” collection is proposed, contrasting the notion with such notions as exemplar, collage, montage, repertoire, and class of abstraction. These definitional features are the following: (1) the elements of the collection are numerous, (2) they share (at least) one common feature, (3) not all the elements which share the common feature are included in the collection, (4) the composition of the collection is a result of a conscious selection, (5) the ordering of the collection elements gives an accurate picture of a whole set.

In the second part, titles of the papers stored in the database iSybislaw are analysed in order to find out which definitional features of the collection they reveal. On this basis, the guidelines concerning the bibliographical description of papers dealing with the collection of language units are proposed in order to meet the needs both of a person who seeks the information about the elements of the collection and of a person who seeks the information about the elements of a superset of the collection.

Keywords: bibliographical description; collection; set; specialized text; title

Słowa kluczowe: kolekcja; opis bibliograficzny; tekst specjalistyczny; tytuł; zbiorowość